

УДК 342.9

Д. М. Корнієнко

ОБҐРУНТУВАННЯ СИТУАЦІЙНОГО ПІДХОДУ У ДОСЛІДЖЕННІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Досліджено питання обґрунтування ситуаційного підходу у дослідженні адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України. Розкрито сутність ситуаційного менеджменту. Вивчено існуючі підходи до застосування ситуаційного методу у дослідженні правової науки. Визначено методологічні засади ситуаційного підходу у дослідженні адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, сили охорони правопорядку, службово-бойова діяльність, ситуаційний підхід.

Постановка проблеми. Розвиток суспільств світу постійно супроводжується виникненням кризових ситуацій різної природи. Історично збройне протистояння було джерелом перерозподілу накопиченого капіталу. Природні катаклізми вносили свої корективи у формування цивілізацій. Технологічна революція призвела до нових загроз у сучасному суспільстві. Через вразливість критичної інфраструктури стали формуватися нові вимоги до механізмів реагування держави як гаранта суспільної стабільності. Також потенційно небезпечним блоком загроз наразі є і біологічна безпека людства, про що свідчить пандемія коронавірусу COVID-19.

Наведені ризики висувають нові вимоги до системи забезпечення національної безпеки держави. За таких умов формування ефективних складових сектору безпеки і оборони набуває першочергового значення. У розрізі зазначеного особливої уваги потребує питання розвитку уніфікованих силових структур, що можуть виконувати завдання різної природи, – як у військовій сфері, так і у правоохоронній діяльності. Зокрема, це Національна гвардія України (НГУ), що є військовим формуванням з правоохоронними функціями і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і

законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку і забезпечення громадської, державної та воєнної безпеки.

Широкий спектр і різноплановість завдань, що покладаються на НГУ, потребують постійного вдосконалювання адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності залежно від рівня та характеру загроз, що існують в українському суспільстві. Підтвердженням цьому є поява Проекту Закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правових засад діяльності Національної гвардії України” № 3105 від 21.02.2020 р., який 10.04.2020 р. пройшов етап розгляду в Комітеті Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності.

Отже, за таких умов дослідження адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності НГУ наразі є вкрай актуальним. Сучасні наукові розвідки у сфері розвитку правничої науки показують, що ситуаційний підхід – це ефективний інструмент дослідження адміністративно-правового забезпечення. Тому використання останнього для вдосконалення адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності НГУ є виправданим.

© Д. М. Корнієнко, 2020

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Ситуаційний підхід був започаткований на початку 1920-х років ученою М. П. Фоллет. Подальшого розвитку “закон ситуації” набув у теорії управління. Сьогодні у класичному менеджменті науковці О. В. Бондар, В. І. Маршев та деякі інші розвивають цей напрямок дослідження. Проблеми правових ситуацій були предметом досліджень С. С. Алексєєва, А. Е. Жалинського, В. Б. Ісакова, О. В. Малька. Також ситуаційний підхід набув поширення у криміналістиці, особливо з появою приватної криміналістичної теорії – ситуалогії у працях Т. С. Волчецької, Г. А. Зоріна, Н. П. Яблокова. У сфері адміністративно-правового регулювання діяльності правоохоронних органів ситуаційний підхід застосовували О. Г. Комісаров, О. Ф. Кобзарь, Л. Г. Чистоклеков, О. В. Кривенко та інші вчені. Отже, науковцями досліджено і вирішено значну кількість проблемних питань використання та розвитку ситуаційного підходу. Однак ці дослідження не стосувалися службово-бойової діяльності Національної гвардії України, тому сьогодні потребує уваги застосування ситуаційного підходу у розвитку адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності НГУ.

Метою статті є вивчення сучасних наукових розвідок щодо використання ситуаційного підходу й обґрунтування відповідної методології у дослідженні адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України.

Вклад основного матеріалу. Сучасна наукова думка стверджує, що ситуаційний підхід є дуже перспективним у різних галузях науки і людської діяльності. Сутність його зведена до того, що різноманітність життєвих, суспільно значущих, професійних або якихось інших чинників можна проаналізувати з позицій ситуацій, їх складових, наукова типізація яких дає великі перспективи для практики.

Уперше “закон ситуації” був сформульований на початку 1920-х років М. П. Фоллет (1868–1933). Ця вчена стверджувала, що ефективність керівника залежить від володіння ним необхідними знаннями. Проте різні обставини вимагають різних знань і, відповідно, найбільших успіхів у них досягають різні люди. Кращими керівники

стають не тому, що вони наділені якимись особливими лідерськими якостями, а тому, що вони відповідають вимогам моменту [1].

Отже, витоки ситуаційного підходу належать теорії управління, а тому надалі розглянемо сутність “ситуації” у менеджменті. Ситуаційний підхід до управління є імовірнісним підходом, який залежить від випадковостей, обставин і в цілому від ситуації. Цей підхід дедалі міцніше займає провідні позиції в різних галузях суспільного життя, оскільки він дозволяє проводити зв'язок між практичною діяльністю і рекомендаціями. Ситуаційний підхід в управлінні дає можливість діагностувати ситуації з метою вирішення основних завдань, формулювати цілі, вивчати характеристики і чинники відповідних ситуацій, що впливають на процес прийняття рішень [2].

Теорія ситуаційності стверджує, що не може бути єдиного універсального набору принципів менеджменту, однаково ефективних завжди і всюди, тому що в різних умовах кращі результати дає використання різних стратегій. Отже, ситуаційний підхід в управлінні не можна вважати простим набором способів управління. Цей підхід являє собою спосіб мислення, що спрямований на вирішення організаційних проблем. У ситуаційному підході зберігається концепція процесу управління, яка може застосовуватися у будь-якій сфері. Ситуаційний підхід в управлінні сконцентрований на ситуаційних відмінностях організацій. За допомогою цього підходу можна визначити значущі змінні ситуації та їх вплив на ефективність управління [1].

Ситуаційний підхід вніс великий вклад у розвиток теорії управління. Він містить конкретні рекомендації щодо застосування наукових концепцій, принципів, методів залежно від ситуації, що склалася, та умов зовнішнього середовища. Наразі теорією управління встановлено, що ситуаційний підхід дає змогу: здійснити діагноз ситуації для вирішення головних завдань; сформулювати цілі і виявити принциповий шлях їх досягнення; вивчити характеристику ситуації та відокремити ті чинники, які впливають на прийняття рішень, розробити альтернативні курси дій; оцінити кожен альтернативу і визначити, яка з них найкраще відповідає вимогам ситуації [2].

Таким чином, сутність ситуаційного підходу не стільки у названих процедурах, скільки у

спробі теоретично сформулювати й емпірично перевірити та рекомендувати різні типи рішень стосовно кожної з типових ситуацій.

Сучасна наукова думка стверджує, що в юридичній науці становлення ситуаційного підходу тільки починається [3–8]. Сьогодні у дослідженнях з'явилася нова теоретична конструкція “ситуаційне право” як формально виражений синтез компонентів, а саме соціального фактичного (соціального предметного змісту складної ситуації), суб'єктивного психологічного (інтелектуально-емоційно-вольового освоєння ситуації) та формального правового (виявлення й інтерпретація норм об'єктивного права стосовно даної ситуації) [4].

Розглядаючи соціальну ситуацію як обмежений у просторі і часі якісно визначений фрагмент існування соціального суб'єкта, В. Б. Ісаков виділяє низку ознак, що дозволяють розглядати її як досить емне поняття, яке охоплює певну просторово-часову локалізацію, цілісне та єдине за змістом явище, а також відносну стабільність учасників [7].

Науковці виділяють широкий зміст терміна “правова ситуація”, коли під нею розуміють стан певних аспектів суспільного буття і свідомості в конкретних історичних умовах конкретної країни. На основі наукових підходів до трактування ситуацій взагалі і соціальних ситуацій зокрема правова ситуація, як різновид соціальної ситуації, у широкому значенні може розумітися як неповторність усіх існуючих і можливих видів правових відносин та станів, різноманітність яких і створює правове життя конкретного суб'єкта права. У більш вузькому значенні під правовою ситуацією розуміються зовнішні обставини з точки зору будь-якого процесу, а також система зовнішніх стосовно до суб'єкта умов, що характеризують його правову активність [8].

Таким чином, з позиції загальноправової думки суб'єктивне сприйняття правової ситуації формулює причини дій, а отже, у цьому випадку правова ситуація є не тільки наслідок діяльності, але і її умова. Зведення правової ситуації тільки до зовнішніх, об'єктивних чинників – неприпустиме спрощення з огляду на вагомість суб'єктивних її елементів.

Аналіз наукових джерел [6–9] доводить, що методологічні засади ситуаційного підходу в праві більшою мірою були розроблені в криміналістичній науці одночасно з дослідженням кримінальних та слідчих

ситуацій і знайшли вже своє широке застосування у слідчій практиці. Становлення ситуаційного підходу в криміналістиці, особливо з появою приватної криміналістичної теорії – ситуалогії, значною мірою стало передумовою для формування засад юридичної теорії ситуацій [9].

Як зазначає Т. С. Волчецька, становлення і розвиток ситуаційного підходу в криміналістиці головним чином є передумовою формування засад юридичної теорії ситуацій. Ситуаційний підхід є основою інтегруючої функції науки криміналістики, оскільки висновки і рекомендації методології ситуаційності можна ефективно застосовувати не тільки у кримінальному судочинстві. Крім того з позицій ситуаційного підходу будь-який юридичний процес (кримінальний, цивільний, арбітражний, адміністративний тощо) являє собою дієвий спосіб вирішення конфліктних ситуацій [9].

Сьогодні ситуаційний підхід застосовується в різних галузях юридичної науки і практики, оскільки він дозволяє встановити зв'язок як між різними розділами набутих знань, а так і між рекомендаціями науки та практичною діяльністю. Крім цього, ситуаційний підхід став дедалі ширше використовуватися в інших правничих науках: теорії держави і права, адміністративному праві тощо [10]. Додамо, що питання ситуаційної методології у багатьох юридичних галузевих науках розглядалися з опорою саме на криміналістичні розробки з проблем ситуаційного підходу.

Таким чином, ситуаційний підхід дає змогу здійснити діагноз ситуації для вирішення головних завдань, сформулювати цілі та виявити принциповий шлях їх досягнення, до того ж вивчити характеристику ситуації та відокремити ті чинники, які впливають на прийняття рішень, розробити альтернативні курси дій, а також оцінити кожну альтернативу. Отже, сутність ситуаційного підходу не тільки у практичному виконанні зазначених процедур, а й у спробі теоретично сформулювати, емпірично перевірити та визначити різні типові рішення стосовно кожної із ситуацій.

Варто зауважити, що сьогодні значення і перспективи ситуаційного підходу в менеджменті та юридичній науці досить великі. Ситуаційний підхід набуває великого значення й актуальності для вдосконалення управлінської та правозастосовної діяльності у різних сферах суспільного життя. Не є винятком й адміністративно-правове

забезпечення службово-бойової діяльності НГУ [11].

Розвиток теорії службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку взагалі і Національної гвардії України зокрема потребує вдосконалення забезпечення виконання завдань за призначенням у мирний час, в умовах виникнення кризових ситуацій та в особливий період [12]. Отже, методологія розвитку адміністративно-правового забезпечення набуває особливої актуальності і спрямована на вдосконалення стратегічних і тактичних засад застосування частин та підрозділів НГУ.

Виходячи із зазначеного вище аналізу ситуаційного підходу в менеджменті та праві можливо сформулювати засади відповідної методології у дослідженні адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності НГУ.

Вважаємо, що методологічні засади застосування ситуаційного підходу у дослідженні адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності НГУ обґрунтовуються такими чинниками.

По-перше, оцінка та типізація відповідної ситуації становлять основу процесу прийняття рішень органів військового управління, через який здійснюється взаємозв'язок між теорією ситуаційного підходу та адміністративно-правовою практикою. Практичні рекомендації, що сформульовані в адміністративно-правовому забезпеченні, реалізуються саме у ході прийняття рішень органами управління НГУ.

По-друге, на забезпечення процесу прийняття адміністративно-правових рішень у типових ситуаціях службово-бойової діяльності орієнтовані кодекси, їх коментарі, юридичні довідники, а також різноманітні методичні розробки, бази даних, комп'ютерні системи, що ґрунтуються на теорії ситуаційного підходу.

По-третє, основний зміст практичних умінь і навичок, набутих на різних рівнях військової та юридичної освіти і в процесі виконання завдань за призначенням, також пов'язані з орієнтацією на відповідні типові правові ситуації, що виникають у ході здійснення службово-бойової діяльності частинами та підрозділами НГУ.

Алгоритм ситуаційного підходу під час прийняття управлінських рішень щодо адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності НГУ складається з таких кроків.

1. Ознайомлення з адміністративно-правовими засобами, які довели ефективність

застосування. Це відбувається за допомогою розуміння конкретної правової ситуації, що виникає у ході службово-бойової діяльності, індивідуальної та групової поведінки, правового аналізу, методів контролю та планування, а також кількісних методів прийняття рішення.

2. Передбачення можливих позитивних і негативних наслідків під час використання конкретного адміністративно-правового засобу. Кожен управлінський захід має свої сильні й слабкі сторони, тому повинен мати порівняльні характеристики у разі застосування його до конкретних правових ситуацій, що виникають у ході службово-бойової діяльності.

3. Уміння правильної інтерпретації правової ситуації, що виникає у ході службово-бойової діяльності. Необхідно визначати найбільш важливі чинники в конкретній правовій ситуації та можливий ефект, що здатний спричинити зміну застосування адміністративно-правового засобу.

4. Здатність застосовувати конкретні адміністративно-правові засоби, що забезпечують мінімальний негативний ефект і мають меншу кількість недоліків відповідно до правових ситуацій, які виникають у ході службово-бойової діяльності. За допомогою цього кроку забезпечується виконання завдань за призначенням найефективнішими шляхами.

Висновки

На основі викладеного можливо зазначити таке.

1. Широкий спектр і різноплановість завдань, що покладаються на Національну гвардію України, потребують постійного вдосконалювання адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності залежно від рівня та характеру загроз, що існують в українському суспільстві. Сучасні наукові розвідки у сфері розвитку правничої науки показують, що ситуаційний підхід є ефективним інструментом дослідження адміністративно-правового забезпечення. Тому використання останнього для вдосконалення адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності НГУ є виправданим.

2. Ситуаційний підхід вніс великий вклад у розвиток теорії управління. Він містить конкретні рекомендації щодо застосування наукових концепцій, принципів, методів

залежно від ситуації, що склалася, та умов зовнішнього середовища. Сутність ситуаційного підходу не стільки у наведених процедурах, скільки у спробі теоретично сформулювати, емпірично перевірити і потім практично рекомендувати різні типи рішення стосовно кожної з типових ситуацій з їх ясно сформульованого набору.

3. Сучасна наукова думка стверджує, що в юридичній науці становлення ситуаційного підходу тільки починається. Сьогодні у дослідженнях з'явилася нова теоретична конструкція "ситуаційне право". Із позиції загальноправової думки суб'єктивне сприйняття правової ситуації формулює причини дій, а отже, у цьому випадку правова ситуація є не тільки наслідок діяльності, але і її умова. Зведення правової ситуації тільки до зовнішніх, об'єктивних чинників – це неприпустиме спрощення з огляду на вагомість суб'єктивних її елементів.

4. Методологічні засади ситуаційного підходу в праві більшою мірою були розроблені в криміналістичній науці одночасно з дослідженням кримінальних і слідчих ситуацій і вже широко застосовуються у слідчій практиці. Ситуаційний підхід дає змогу здійснити діагноз ситуації для вирішення головних завдань, сформулювати цілі та виявити ефективний шлях їх досягнення, до того ж вивчити характеристику ситуації та відокремити ті чинники, які впливають на прийняття рішень, розробити альтернативні курси дій, а також оцінити кожну альтернативу. Отже, сутність ситуаційного підходу не тільки у практичному виконанні зазначених процедур, а й у спробі теоретично сформулювати, емпірично перевірити і визначити різні типи рішення стосовно кожної із ситуацій.

5. Сьогодні значення і перспективи ситуаційного підходу в менеджменті та юридичній науці досить великі. Ситуаційний підхід набуває великого значення й актуальності для вдосконалення управлінської та правозастосовчої діяльності у різних сферах суспільного життя. Не є винятком й адміністративно-правове забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України. Вважається, що використання методології ситуаційного підходу під час прийняття управлінських рішень щодо адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності НГУ забезпечить ефективне застосування адміністративно-правових заходів у

конкретних правових ситуаціях.

Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на вдосконалення адміністративно-правового забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України.

Перелік джерел посилання

1. Маршев В. И. История управленческой мысли : учебник. Москва : Инфра-М, 2005. 731 с.
2. Бондар О. В. Ситуаційний менеджмент : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доповн. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 388 с.
3. Стомба А. В. Правовая ситуация как исток бытия права : монография. Харьков : ФОРМ Лисак Л. С., 2006. 176 с.
4. Мальцев Г. В. Социальные основания права. Москва : Норма : ИНФРА-М, 2011. 800 с.
5. Алексеев С. С. Теория права. Москва : БЕК, 1995. 320 с.
6. Жалинский А. Э. Уголовное право в ожидании перемен: теоретико-инструментальный анализ : учебник. Москва : Проспект, 2017. 400 с.
7. Исаков В. Б. Правовая аналитика : учеб. пособие. Москва : Норма : ИНФРА-М, 2018. 384 с.
8. Панченко В. Ю. Правовое взаимодействие как вид социальной коммуникации: теоретико-правовое исследование : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Москва, 2016. 480 с.
9. Волчеккая Т. С. Ситуационный подход в практической и исследовательской криминалистической деятельности : учеб. пособие. Калининград : Калинингр. ун-т, 1999. 74 с.
10. Чистоклетов Л. Г. Адміністративно-правове забезпечення безпеки суб'єктів господарювання в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2016. 432 с.
11. Белай С. В., Островський С. О. Юридичні засади поняття "взаємодія Національної гвардії України з правоохоронними органами та військовими формуваннями України". *Честь і закон*. 2019. № 3. С. 85–90.
12. Белай С. В., Годлевський С. О., Тупіков А. А. Роль та місце Національної гвардії України у системі забезпечення державної безпеки: урахування зарубіжного досвіду. *Честь і закон*. 2017. № 2. С. 22–29.

Стаття надійшла до редакції 25.05.2020 р.

УДК 342.9

Д. Н. Корниенко

**ОБОСНОВАНИЕ СИТУАЦИОННОГО ПОДХОДА В ИССЛЕДОВАНИИ
АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СЛУЖЕБНО-БОЕВОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ**

Рассмотрено обоснование ситуационного подхода в исследовании административно-правового обеспечения служебно-боевой деятельности Национальной гвардии Украины. Раскрыта суть ситуационного менеджмента. Изучены существующие подходы к применению ситуационного метода в исследовании правовой науки. Определены методологические основы ситуационного подхода в исследовании административно-правового обеспечения служебно-боевой деятельности Национальной гвардии Украины.

Ключевые слова: административно-правовое обеспечение, силы охраны правопорядка, служебно-боевая деятельность, ситуационный подход.

UDC 342.9

D. Kornienko

**SUBSTANTIATION OF THE SITUATIONAL APPROACH IN THE STUDY
OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT OF SERVICE AND COMBAT
ACTIVITY OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE**

The wide range and variety of tasks assigned to the National Guard of Ukraine requires constant improvement of administrative and legal support of service and combat activities, depending on the level and nature of the threats that exist in Ukrainian society. Modern scientific research in the field of legal science shows that the situational approach is an effective tool for the study of administrative and legal support. Therefore, the use of the latter to improve the administrative and legal support of service and combat activities of the National Guard of Ukraine is justified.

The purpose of the article is to study modern scientific research on the use of the situational approach and substantiation of the relevant methodology in the study of administrative and legal support of service and combat activities of the National Guard of Ukraine.

It is established that the situational approach has made a great contribution to the development of management theory. It contains specific recommendations for the application of scientific concepts, principles, methods depending on the current situation and environmental conditions. The essence of the situational approach is not so much in these procedures as in an attempt to theoretically formulate, empirically verify and then practically recommend different standard solutions for each of the typical situations from their clearly formulated set.

It is proved that modern scientific thought states that the formation of a situational approach is just beginning in legal science. Today, a new theoretical construction of "situational law" has appeared in research. From the standpoint of general legal thought, the subjective perception of the legal situation formulates the causes of action, and therefore in this case the legal situation is not only a consequence of activity, but also its condition. Reducing the legal situation only to external, objective factors is an unacceptable simplification given the importance of its subjective elements.

It is determined that the methodological foundations of the situational approach in law were developed to a greater extent in forensic science simultaneously with the study of criminal and investigative situations and have already found their wide application in investigative practice. The situational approach allows diagnosing the situation to solve the main tasks, in addition to formulate goals and identify a fundamental way to achieve them, as well as study the characteristics of the situation and identify factors that influence decision-making, develop alternative courses of action and evaluate each alternative. Thus, the essence of the situational approach is not only in the practical implementation of these procedures, but also in an attempt to theoretically formulate, empirically verify and identify different standard solutions for each of the situations.

It is substantiated that today the significance and prospects of the situational approach in management and legal science are quite large. The situational approach acquires great importance and relevance for the improvement of management and legal activities in various spheres of public life. The administrative and legal support of the service and combat activities of the National Guard of Ukraine is not an exception. It is believed that the use of the methodology of situational approach in making management decisions on administrative and legal support of combat operations of the National Guard of Ukraine will ensure effective application of administrative and legal measures in specific legal situations of combat operations of units and subunits of the National Guard of Ukraine.

Areas of further research will be aimed at improving the administrative and legal support of service and combat activities of the National Guard of Ukraine.

Keywords: *administrative and legal support, law enforcement forces, service and combat activities, situational approach.*

Корнієнко Дмитро Миколайович – кандидат юридичних наук, начальник Київського факультету Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0003-2481-1679>